

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ВІДМИВАННЮ ДОХОДІВ КОРУПЦІЙНОГО ПОХОДЖЕННЯ: ПЕРЕДУМОВИ ТА СПОСОБИ ЗАОХОЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ПЕРВИННОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

PREVENTING CORRUPTION-RELATED MONEY LAUNDERING: PRECONDITIONS AND WAYS FOR GIVING POSITIVE ENCOURAGEMENT TO OBLIGED ENTITIES

Лазур Я. В.
доктор юридичних наук, професор,
декан юридичного факультету,
Ужгородський національний університет

Шевченко М. В.
доктор філософії у галузі права,
докторант кафедри публічного та приватного права,
Університет митної справи та фінансів

За вимогами міжнародних стандартів, відтворених у відповідних положеннях законодавства України, суб'єкти первинного фінансового моніторингу мають вживати заходів для ідентифікації та верифікації їх клієнтів, насамперед, для визначення належності клієнта до кінцевого бенефіціарного власника клієнта до політично значущих осіб, встановлювати джерела статків (багатства) та джерела коштів, з якими пов'язані ділові відносини чи операції з такими політично значущими особами, здійснювати поглиблений моніторинг ділових відносин з ними тощо. Разом з тим, автори зауважили, що ця модель залучення суб'єктів господарювання до запобігання та протидії відмиванню доходів корупційного походження не ґрунтується на розумінні того, що, зокрема: 1) запобігання та протидія відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, є функцією держави, адже цей комплекс заходів спрямований на задоволення публічного інтересу; 2) делегування державних функцій є можливим лише за умови повного бюджетного фінансування виконання іншими суб'єктами цих функцій; 3) виконання суб'єктами господарювання їх обов'язків у рамках системи запобігання та протидії призводить до непродуктивного використання їх власних ресурсів для здійснення численних працевітних пошуково-аналітичних операцій та зменшує їх дохід (прибуток), що є несумісним із їх природним підприємницьким прагненням максимізувати дохід (прибуток) та не посилює їх бажання добровільно та добросовісно вживати заходів для запобігання та протидії відмиванню доходів корупційного походження, утримуючись від прибуткових ділових відносин з публічними діячами із сумнівною репутацією та повідомляючи про їх підозрілі фінансові операції. Натомість, обґрунтовано те, що заходи заохочення (позитивного стимулювання) характеризуються значним потенціалом забезпечувати відповідність цілям правового регулювання поведінки учасників тих чи інших правовідносин. Зважаючи на це, автори вказали на те, що директивний інструментарій системи запобігання та протидії відмиванню публічними діячами доходів корупційного походження має бути доповнений засобами, покликаними посилити зацікавленість суб'єктів первинного фінансового моніторингу добровільно та добросовісно виконувати положення про порядок фінансового обслуговування публічних діячів та необхідність повідомлення про підозрілі фінансові операції за участю публічних діячів. Запропонована модель стимулювання суб'єктів первинного фінансового моніторингу до життя відповідних за допомогою гарантованого одержання у зв'язку із цим конкретних економічних вигод, що вираховуються за формулами із максимально об'єктивними (вимірюваними) змінними.

Ключові слова: запобігання та протидія відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом; доходи корупційного походження; повідомлення про підозрілу фінансову операцію; поглиблений фінансовий моніторинг; стимулювання у системі запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом.

According to the requirements of international standards reproduced in the relevant provisions of the legislation of Ukraine, the obliged entities are supposed to take measures to identify and verify their clients, including for a purpose of determining whether the client or the client's ultimate beneficial owner belongs to politically significant persons, as well as to take adequate measures to establish the source of wealth and source of funds that are involved in business relationships or transactions with politically exposed persons, to conduct enhanced, ongoing monitoring of those business relationships, etc. However, the authors maintain that the above-mentioned way of engaging business entities in the anti-money laundering activities was elaborated without due consideration of the following circumstances: 1) money laundering prevention is one of the functions of the state aimed at serving society at large; 2) delegation of functions of government is possible exclusively under the condition of full financing of fulfillment of these functions; 3) meeting the obligations within the anti-money laundering framework leads financial institutions to unproductive use of their own resources because of the necessity to implementation of numerous labor-intensive search and analytical operations and, therefore, reduces their income, which is incompatible with their natural entrepreneurial endeavours to maximize income and does not increase their willingness to conscientiously and efficiently take measures to combat money laundering. Bearing in mind these unacceptable circumstances, it is imperative that the solution is found, which can be a radical transformation of the anti-money laundering mechanism, or, alternatively, balancing the administrative burden on business entities with their private interests, primarily, by introducing incentives for financial institutions for anti-money laundering compliance.

Contrary, it is stressed that the measures of encouragement (positive stimulation) are of a significant potential to ensure compliance. In light of this, the authors pointed out that the directive toolkit of the anti-money laundering mechanism should be supplemented with means designed to increase the interest of obliged entities to voluntarily and conscientiously comply with the provisions on the enhanced customer due diligence procedure for politically exposed persons. The model of giving positive encouragement to obliged entities (with guaranteed specific economic benefits as incentive, relying on formulas with maximally objective (measurable) variables) was proposed.

Key words: anti-money laundering, corruption-related money, initial financial monitoring, positive encouragement in anti-money laundering mechanism, suspicious transaction report.

Постановка проблеми та завдання дослідження. Синергетичний зв'язок корупційних кримінальних правопорушень та злочинів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та їхній край руйнівний вплив на сталий розвиток суспільства послугували передумовою для започаткування та безперервного розвитку

системи адміністративно-правових заходів запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, із особливим акцентом на недопущення приховування доходів корупційного походження шляхом запровадження й забезпечення функціонування системи превентивних пошуково-аналітичних заходів, спрямо-

ваних виключно на встановлення ділових відносин із публічними діячами та їх фінансові операції. Водночас, аналіз положень міжнародних стандартів з питань запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, дозволяє констатувати те, що досягнення цілей системи цих заходів має забезпечити, насамперед, діяльність декількох категорій суб'єктів господарювання приватного сектору економіки, які можуть виступити посередниками між доходами корупційного походження та формальною економікою (суб'єктів первинного фінансового моніторингу). За вимогами міжнародних стандартів, відтворених у відповідних положеннях законодавства України, ці суб'єкти господарювання мають вживати заходів для ідентифікації та верифікації їх клієнтів, насамперед, для визначення належності клієнта або кінцевого бенефіціарного власника клієнта до політично значущих осіб, встановлювати джерела статків (багатства) та джерела коштів, з якими пов'язані ділові відносини чи операції з такими політично значущими особами, здійснювати поглиблений моніторинг ділових відносин з ними тощо.

Разом з тим, маємо підстави стверджувати про те, що ця модель залучення суб'єктів господарювання до запобігання та протидії відмиванню доходів корупційного походження не ґрунтується на розумінні того, що, зокрема: 1) запобігання та протидія відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, є функцією держави, адже цей комплекс заходів спрямований на задоволення публічного інтересу; 2) делегування державних функцій є можливим лише за умови повного бюджетного фінансування виконання іншими суб'єктами цих функцій; 3) виконання суб'єктами господарювання їх обов'язків у рамках системи запобігання та протидії призводить до непродуктивного використання їх власних ресурсів для здійснення численних працездатних пошуково-аналітичних операцій та зменшує їх дохід (прибуток), що є несумісним із їх природним підприємницьким прагненням максимізувати дохід (прибуток) та не посилює їх бажання добровільно та добросовісно вживати заходів для запобігання та протидії відмиванню доходів корупційного походження, утримуючись від прибуткових ділових відносин з публічними діячами із сумнівної репутацією та повідомляючи про їх підозрілі фінансові операції. У світлі вищевикладеного, постає актуальним питання збалансування адміністративного навантаження на суб'єктів первинного фінансового моніторингу із їх приватними інтересами для підвищення внеску суб'єктів фінансового моніторингу у запобігання корупції та відмивання її результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор в яких розглядають цю проблему і підходи її розв'язання. Теоретичною основою дослідження вищевикладених питань мають стати наукові праці, зокрема Р. Арауджо, І. Карр, М. М. Прошуніна, Дж. Роберта, Дж. Тернера та Б. Унгера. Разом з тим, наукові положення, висновки та рекомендації мають бути доповнені у практико-прикладному вимірі, принаймні, концептуальними способами заохочення суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Метою статті є окреслення передумов способів заохочення суб'єктів первинного фінансового моніторингу під час виконання ними їх обов'язків, пов'язаних із запобіганням та протидією відмиванню доходів корупційного походження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розпочинаючи дослідження, перш за все, зауважимо, що наукове співтовариство застерігає від ідеалізованих уявлень про можливість управління системою запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, лише шляхом встановлення низки обов'язків для суб'єктів первинного фінансового моніторингу (у тому числі, без дієвих економічних стимулів) із розрахунком на добросовісне та ефективне виконання таких обов'язків, незва-

жаючи на їх несумісність із природою підприємництва, а також на те, яким чином пов'язане з цим адміністративне навантаження позначається на фінансових результатах суб'єктів господарювання.

Так, взявши до уваги первісне сприйняття суб'єктами господарювання ризику бути використаними для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, Дж. Тернер зауважив, що те, що тепер називається відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, раніше вважалось звичайною банківською діяльністю. Безпечно розміщення та переміщення коштів є банківською діяльністю для протягом більшої частини історії, банки не проявляли інтерес до джерела коштів їх клієнтів. Поява нормативно-правових актів, що забороняють зазначену діяльність, означає вчений, змінила ситуацію, поставивши банки у незвичне становище. Однак, за його словами, заборона поведінки, що є природною та прибутковою, спонукає до порушення таких заборон [1, с. 15].

Скептично про внутрішню заінтересованість суб'єктів первинного фінансового моніторингу забезпечувати виконання вимог законодавства про запобігання та протидію відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, висловлюються також експерти Західноафриканської міжурядової групи з розробки заходів проти відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом. Зокрема, вказується на те, що викликає сумніви те, що працівники банків та інших фінансових установ, від яких вимагається цілеспрямовано приваблювати клієнтів для користування фінансовими послугами та опрацьовувати запити клієнтів, мають бажання та час/енергію для ідентифікації клієнтів, не кажучи про членів їх сімей та пов'язаних з ними осіб [2, с. 30].

Так само, на переконання Б. Унгера, приватний сектор може пасивно нехтувати правилами або активно протидіяти їм, але ще меншою є ймовірність того, що приватний сектор підтримуватиме або із належною добросовістю забезпечуватиме виконання урядових правил, які не приносять йому жодних здобутків [3, с. 22].

Подібними є міркування І. Карр, яка вважає, що система запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, передбачає застосування відповідних заходів фізичними та юридичними особами, які, передусім, прагнуть до отримання доходів, незважаючи на наслідки відмивання злочинних доходів та не діючи в інтересах суспільства в цілому [4, с. 10]. У цьому зв'язку вчений також констатує, що система запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, ґрунтується на припущенні про те, що працівники суб'єкта первинного фінансового моніторингу є добросовісними та добросовісно виконують вимоги відповідного законодавства. Однак, за справедливим твердженням вченого, вони рівною мірою із іншими людьми є схильними до корупції, з чого випливає те, що незалежно від існуючих запобіжних механізмів спеціалісти з відмивання злочинних доходів матимуть можливість використовувати фінансову систему для своєї вигоди, взаємодіючи, насамперед, із корумпованими публічними службовцями [4, с. 30]. На обґрунтування зазначеного І. Карр посиляється на матеріали доповіді громадської організації Глобальний свідок (Global Witness), з яких випливає те, що банки Сполученого Королівства прийняли мільйони фунтів від корумпованих нігерійських політиків, не будучи жодним чином стурбованими про великі суми корупційних коштів, що проходять через рахунки, відкриті у них [5, с. 10].

Неврахування зазначених обставин призводить до край несприятливих наслідків для системи запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, щодо чого Р. Арауджо зазначив, що одним із основних джерел складнощів для спеціально уповноважених органів фінансового моніторингу є неповна обізнаність із готовністю або спроможністю суб'єктів первинного фінансо-

вого моніторингу співпрацювати, подаючи повідомлення про підозрілі фінансові операції [6, с. 67].

Отже, зважаючи на обумовлене об'єктивними причинами прагнення максимізувати дохід (прибуток), суб'єкти господарювання можуть сприймати адміністративне навантаження, пов'язане із участю у заходах, спрямованих на запобігання та протидію відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, як обтяження, що перешкоджає досягненню більш високих фінансових результатів.

Іншим стримуючим фактором, на який вченими звертається особлива увага, є те, що ефективність системи запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом забезпечується, головним чином, за рахунок власних ресурсів суб'єктів господарювання, що зменшує обсяг їх обігових коштів, обмежуючи тим самим їх підприємницький потенціал та негативно впливаючи на їх відданість цілям законодавства про запобігання та протидію відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом. Поруч із витратами на утримання системи, у наукових колах не менш жваво обговорюється обґрунтованість покладення на приватних осіб відповідальності за реалізацію публічних інтересів, пов'язаних із системою запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом.

Розмірковуючи над цими аспектами, Б. Унгер зауважив, що на приватних осіб покладається значно більша частина тягаря відповідальності за розробку та функціонування правил запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, порівняно із компетентними органами держави, що розмиває межі між публічним та приватним сектором, а масштабне залучення приватних осіб у цей процес є несумісним із класичним розумінням відповідальності держави за належне виконання її обов'язків [7, с. 374-375].

І. Карр, звертаючись до напрацювань інших вчених із зазначеного питання, зауважила, що суб'єктам первинного фінансового моніторингу доводиться проводити розслідування із значним масштабом, що спричиняє витрати всіх учасників системи: суб'єктів первинного фінансового моніторингу, клієнтів та держави. За даними П. Ройтера та Е. Трумена приблизна вартість системи запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом для США становить 7 млрд. доларів США щорічно, що включає кошти, які витрачаються урядом, фінансовими та іншими приватними організаціями та суспільством. На переконання вчених, ця система є коштовною розкішною [5, с. 24]. Поділяючи це бачення, І. Карр вказала на те, що FATF розробила витончений режим, спрямований захистити чесність фінансових установ, вимагаючи оцінку ризиків та вжиття заходів перевірки відносно клієнтів. Режим характеризується особливою ретельністю відповідних заходів, але його працездатність є сумнівною. За словами вченого, FATF, ймовірно, брала до уваги лише заможні країни (із їх ресурсами та експертним середовищем), не враховуючи потреби країн, що розвиваються, з точки зору витрат, спроможності людських ресурсів та матеріально-технічних можливостей [5, с. 30].

Наочним свідченням про значущість витрат на запровадження та підтримання належного функціонування інструментарію запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом у межах окремих організацій слугують результати наукового дослідження Р. Арауджо, за якими, спрощено кажучи, якість виконання суб'єктами первинного фінансового моніторингу покладених на них обов'язків безпосередньо залежить від збитків, понесених для дотримання запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та доходів від здійснення фінансових операцій, спрямованих на відмивання злочинних доходів. Вчений дотримується думки про те, що чим більшою є вартість первинного фінансового моніторингу для суб'єкта первинного фінансового моніторингу (розмір збитків, необхідних

для дотримання законодавства про запобігання та протидію відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом) та позитивний вплив відмивання доходів на фінансовий стан суб'єкта первинного фінансового моніторингу, тим меншою є його готовність вживати заходів для запобігання та протидію відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом [6, с. 69-73].

Таким чином, значне переключення витрат на фінансовий моніторинг та відповідальності за його ефективність на суб'єктів господарювання є контрпродуктивним кроком на шляху до досягнення цілей законодавства про запобігання та протидію відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом.

Не обмежуючись висловленням критичного ставлення до вищевказаних проблемних аспектів, світове наукове співтовариство напрацювало принципи, керуючись якими можна мінімізувати негативний ефект від стримуючих факторів та підвищити ефективність системи запобігання та протидії.

Насамперед, мова йде про баланс публічних та приватних інтересів у положеннях про обов'язки суб'єктів первинного фінансового моніторингу шляхом правильного розподілу витрат та відповідальності серед компетентних органів держави та приватних осіб.

Л. де Кокер з цього приводу зазначив, що необхідне проведення наукових досліджень для розробки системи запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, яка балансує цивільні свободи та завдання антикорупційного контролю та забезпечує інтеграцію відповідних підходів у принципи належного корпоративного управління [8, с. 349]. М. М. Прошунін, визнаючи, що однією з міжнародних тенденцій розвитку контрольної діяльності держави є пошук нових інструментів, призначених запобігати незаконним явищам в житті держави і суспільства, наголосив на тому, що втручання у діяльність приватних осіб та організацій має бути мінімальним [9, с. 3].

Натомість, за словами Р. Арауджо, акцент має бути перенесений на створення для суб'єктів первинного фінансового моніторингу сприятливого правового середовища, у межах якого для них діють стимули розкривати інформацію про будь-які підозрілі фінансові операції. Центральним питанням правового регулювання запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, на переконання вчених є побудова комплексу правових засобів, що максимізують стимули для суб'єктів первинного фінансового моніторингу належним чином розкривати перед спеціально уповноваженим державним органом інформацію про підозрілі фінансові операції [6, с. 67, 69].

Зважаючи на вищевикладене, постає нагальним питанням про запровадження механізмів економічного стимулювання суб'єктів господарювання до виконання обов'язків у рамках системи запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, особливо найбільш працевітких з них, що стосуються спеціальних заходів щодо публічних діячів. Видається очевидним, що лише за допомогою їх органічного поєднання із директивними інструментами (державний контроль, юридична відповідальність тощо) можна підвищити заінтересованість суб'єктів господарювання співпрацювати із державою у питаннях запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом.

Насамперед, розглядаючи можливість застосування заохочень за добросовісне та результативне виконання обов'язків суб'єктами первинного фінансового моніторингу, слід взяти до уваги те, що вченими-адміністративістами широко визнається те, що заходи заохочення (позитивного стимулювання) характеризуються значним потенціалом забезпечувати відповідність цілям правового регулювання поведінки учасників тих чи інших правовідносин. Зважаючи на це, схилиємось до думки про

те, що директивний інструментарій системи запобігання та протидії відмиванню публічними діячами доходів корупційного походження має бути доповнений засобами, покликаними посилити заінтересованість суб'єктів первинного фінансового моніторингу добровільно та добросовісно виконувати положення про порядок фінансового обслуговування публічних діячів та необхідність повідомлення про підозрілі фінансові операції за участю публічних діячів. Стимулювати суб'єктів первинного фінансового моніторингу до вжиття відповідних заходів має можливість гарантованого одержання у зв'язку із цим конкретних економічних вигод, що вираховуються за формулами із максимально об'єктивними (вимірjuваними) змінними.

У даному контексті видається слушним навести позитивний досвід Південної Кореї та США, пов'язаних із виплатою винагороди приватним особам за сприяння реалізації публічних інтересів шляхом прямого повернення активів або збільшення доходів центрального або місцевого уряду або іншими способами), що дістав позитивний відгук ОЕСР під час дослідження її експертами механізмів виконання положень Конвенції ОЕСР про боротьбу із хабарництвом іноземних публічних службовців у міжнародних ділових. Так, Комісія США з цінних паперів та бірж гарантує фінансову винагороду особам, які добровільно надають їй достовірну інформацію, що дозволяє вжити заходів, за результатами яких буде накладено фінансових санкцій на суму, що перевищує 1 млн. доларів США. Суми винагороди варіюється від 10 до 30% від отриманих коштів та залежить від того, наскільки значущою була інформація та наскільки цінним було співробітництво із викривачем. Поруч із цим, за законодавством Південної Кореї за внутрішнє викриття (internal whistleblowing), яке призвело до прямого повернення активів або збільшення доходів центрального або місцевого уряду, винагорода може становити від 4% до 20% від суми повернених активів, але не більше 2 млрд. південнокорейських вонів (48 млн. грн.), або не більше 20 млн. південнокорейських вонів (480 тис. грн.) у справах, у яких викриваче повідомлення сприяло реалізації того чи іншого публічного інтересу, зокрема відверненню шкоди для урядових структур або одержанню ними доходів [11, с. 37, 42].

Висновки з дослідження. Взявши до уваги вищевикладене, оптимальним рішенням є встановлення правила про те, що якщо суб'єкт первинного фінансового моніторингу повідомить про підозрілу фінансову операцію публічного діяча (що є можливим, виключно за умови попереднього своєчасного та точного встановлення належності клієнта до публічних діячів та належного опрацювання його фінансових операцій), держава, за умови постановлення за підсумками кримінального провадження відносно відповідного публічного діяча за фактом відмивання доходів корупційного походження, з'ясованим за повідомленням суб'єкта первинного фінансового моніторингу, неодмінно має покрити витрати відповідного суб'єкта первинного фінансового моніторингу від відмови від проведення фінансових операцій (передбачену внутрішніми документами комісійну винагороду або плату за фінансові послуги у іншій формі, яка стягується з клієнтів за звичайних обставин), а також, – перерахувати на рахунок суб'єкта первинного фінансового моніторингу 10% від суми конфіскованих активів, пов'язаних із фінансовою операцією, про яку повідомив суб'єкт первинного фінансового моніторингу та, тим самим, сприяв відверненню збитків для державного та/або місцевих бюджетів та виявленню корупційного правопорушення.

Безперечно, величини та значення, що фігурують у формулі розрахунку винагороди суб'єкта первинного фінансового моніторингу потребують окремого дослідження із наведенням їх переконливого економічного обґрунтування. Однак, видається очевидним те, що є значно більш прогресивним та більшою мірою відповідає новітнім досягненням доктрини адміністративного права такий підхід, за яким положення законодавства про обслуговування публічних діячів спонукають суб'єкта первинного фінансового моніторингу до їх виконання не лише за допомогою негативних стимулів (санкції за його невиконання), а й шляхом застосування позитивних стимулів, що узгоджуються із суто прагматичними інтересами суб'єктів господарювання (максимізація доходів за мінімальних втрат) та пом'якшують або, навіть, нівелюють тягар адміністративного навантаження, пов'язаного із запобігання та протидії відмиванню публічними діячами доходів корупційного походження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Turner J. Money Laundering Prevention: Detering, Detecting, and Resolving Financial Fraud. New Jersey: John Wiley & Sons, 2011. 204 p.
2. Corruption - money laundering nexus: an analysis of risks and control measures in West Africa: Inter-Governmental Action Group Against Money Laundering In West Africa Report of May 2010. URL: https://www.giaba.org/media/f/114_corruption-and-money-laundering-nexus---english-rev051810-1-.pdf.
3. Unger B. Money laundering regulation: from Al Capone to Al Qaeda. *Research Handbook on Money Laundering* : edited by Unger B., Van der Linde D. Glos: Edward Elgar Publishing Limited, 2011. pp. 19–35.
4. Carr I., Robert J. Corruption, Money Laundering, Secrecy and Societal Responsibility of Banks. 2014. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID2454934_code784635.pdf?abstractid=2454934&mirid=1&type=2.
5. Carr I. Corruption, Development, Financial Institutions and Politically Exposed Persons. *White Collar Crime and Risk*. 2018. pp. 7–42.
6. Araujo R. Assessing the efficiency of the anti-money laundering regulation: an incentive-based approach. *Journal of Money Laundering Control*. 2008. Vol. 11. Iss 1. pp. 67-75. URL: <http://dx.doi.org/10.1108/13685200810844505>.
7. Van den Broek M., Addink H. Prevention of money laundering and terrorist financing from a good governance perspective. *Research Handbook on Money Laundering*: edited by Unger B., Van der Linde D. Glos: Edward Elgar Publishing Limited, 2011. pp. 368–379.
8. De Koker L. Applying anti-money laundering laws to fight corruption. *Handbook of Global Research and Practice in Corruption* / edited by A. Graycar, R.G. Smith. Cheltenham, 2011. pp. 340-359.
9. Прошунин М. М. Финансовый мониторинг в системе противодействия легализации преступных доходов и финансированию терроризма : российский и зарубежный опыт : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.14. Москва, 2010. 44 с.
10. OECD. The Detection of Foreign Bribery. 2017. 160 p. URL: www.oecd.org/corruption/the-detection-of-foreign-bribery.htm.